

hrát na 4—5 zkoušek, musili se učit celé noci, aby alespoň znali text, a při tom jim pomáhal jejich veliký talent k tomu, aby z toho byl velký výkon. My dnes máme možnost studovat měsíc, dva, stát nám poskytuje všechny možnosti, dává nám překrásné životní podmínky, a za to musíme být dnešnému socialismu vděční. Děkuji jménem veškeré staré generace i generace příchozí za toto nové poznání života.

VOJTA ZAHORÍK,
člen Městského oblastního divadla, Kolín

Od svého mládí jsem vždycky zbožňoval J. K. Tyla. První má tylovská režie byla v roce 1904 v Litomyšli; byl to „Chudý kejklíř“. A od těch dob jsem stále přicházel více a více k poznání, že Tyl je živý autor, který má stále co říci našemu lidu. Režisér a herec má znát dopodrobna (užívám tylovského slova: z fundamentu) Tyla, musí prostudovat všechnu materiiál té doby.

Tyl ve své době vyvstává jak maják a učí lid chodit do divadla. A kdo byl ten lid před 100 lety? Malý řemeslník, tovaryš a děvečka, kteří jediné udrželi český jazyk v Praze; a k tomu lidu mluví živým slovem Tyl. A nyní, po zkušenostech 51 let práce u divadla, mám tu čest dneska zase režirovat Tyla, a tu vidíme znovu, že je to naše dělnická třída, která, hraje-li se Tyl, je v divadle první. Tak znova učí Tyl náš lid chodit do divadla, jak ho tomu učil už před 100 lety.

Vždycky říkám našim mladým soudruhům, když prvně režiruji v novém ensemblu: Tyl je náš herecký svatý, a hrajete-li Tyla, svého svatého, musíte k němu přistupovat s největší láskou, s celým srdcem a zbožnou úctou. Ať hrajete velkou či malou roli nebo jen statujete, pokládejte si za čest, že hrajete v díle J. K. Tyla.

Když jsem měl to veliké potěšení vidět po prvé Moskevské divadlo v Národním divadle a po druhé na Vinohradech, cítil jsem, že jsem porozuměl jejich umění, které pramení z ruské půdy, z duše ruského člověka. A co je Tyl? Podí-

vejte se na jeho hry! Tak voní českou zemí, a Tyl v ní stojí pevně. Proto se jeho hry musí hrát srdcem a od srdce, a úspěch máte zaručen. Nepředělávejte nic v Tylovi. Hrejte ho tak, jak to Tyl napsal. Najdete v každém díle krásné větičky, které Tyl dovedl vytvořit jako málokterý autor („kde Lahe český břeh líbat přestává“ atd.). V každé hře najdete takové — tak proč je předělávat? Znáám dobře Tyla a slyším-li na divadle něco jiného, nějaké jiné slovo, hned mě to uhodí do uší. Hrozně to na mne působí — ale k tomu je potřebí mít Tyla v sobě.

Vás, všechny mladé, prosím jako vždycky své spolupracovníky: Přistupujte k Tylovi s největší láskou v srdci a s úctou, se zbožnou úctou.

OTOMAR KREJČA,
člen Divadla československé armády, Praha

Během téměř půl sta repris „Jiříkova vidění“, které jsme odehráli v Divadle československé armády, se mi pomalu odkrývá pravdivost slov Z. Nejedlého, který nám řekl na generální zkoušce: „Hrát Tyla tak, jak je napsán, dát jeho kladným postavám tu upřímnost, bezprostřednost, sílu, lásku, milost a roztomilost — dát jim našim ztělesněním to povzbudivé, sympatické společensko-revoluční zaměření, jaké jim dával Tyl, když je psal.“

A ověřil jsem si, aspoň tu a tam, na některých pozdních reprisách, že tehdy se blížím Tylovi a skrze Tyla dnešnímu divákovi, když se mi podaří pravdivě ztělesnit postavu v té které situaci, když se mi tu a tam podaří nestát vedle postavy, ale v ní, v jejím středu, když se mi podaří uvěřit v jednání Tylovy postavy a pravdivě, přesně a logicky toto jednání provést. A aby se toto mohlo stát, nepotřebují herci intelektuálnost buržoasních zneužívatelů Tyla, ale nepotřebují také vykonstruované poučky některých současných vykladačů, kteří zasahují do smyslu Tylových her proto, že se jim nezdaří dosti dnešní. Soudruh ministr Nejedlý určuje historické postavení Tylovo takto: „Ale rostla zde již i nová

škola, representovaná Havlíčkem, Němcovou, Smetanou, Mánesem, plná již výbojnosti nového buržoasního demokraticismu a romantismu. Tyl byl první z této druhé školy.“ A seznámíme-li se s politickou, sociální a národnostní skutečností Tylových dob, poznáme, jak velké, revoluční dílo vykonal tím, že vydupával nový svět, lepší, spravedlivější, ideálnější. K životu ho vyvolával tím, jak jen a jen k lidu se obracel svými díly, jak jen a jen pro lid pracoval, jak zejména z jeho života, ze života prostého lidu, stavěl život svých her. A v tom především je jeho dílo dnešní, tímto motivem hovoří k srdcím prostých našich současných diváků. A tím jsou také Tylovy hry, Tylovo ztělesnění kladných hrdinů příkladem pro naše dnešní dramatiky: jeho hrdinové vyrostli z lidu, a k němu se prostě a upřímně svým velkým příkladem obracejí. Nesou v sobě snahu vytvořit něco z dané skutečnosti, zlepšit ji, povýšit ji — řečeno slovy soudruha ministra Nejedlého.

A touto cestou musíme jít za Tylovými postavami také my, herci. Často přistupujeme k Tylovým postavám stejně, jako přistupovali intelektuální režiséři k inscenacím jeho her. Nevěříme dost síle Tylových postav, nechce se nám anebo se neumíme postavit za tyto postavy celým svým srdcem, celou svou myslí, veškerou svou hereckou ukázněnou bezprostředností a upřímností. A i ti nejlepší z našich řad používají někdy Tylových postav k tomu, aby se nad nimi blýskli svým hereckým mistrovstvím. Neztělesňují Tylovy postavy, nehledají jejich srdce, stojí vedle nich a používají jejich slova, jejich situace k tomu, aby uplatnili svou hereckou bravuru. Neztělesňují Tylovy postavy, ale vysvětlují je pouze, nebo dokonce k nim jen poukazují.

Nedovedli jsme také doposud překonat názor o naivnosti a jednoduchosti Tylových lidí. Názor naprosto falešný. Tylovi kladní hrdinové jsou velcí lidé. Velcí a skuteční. I když žijí tak často v báhorce. Ale „Tylova báhorkovitost, to jemu není záminka, aby se vyhnul skutečnosti. Právě naopak. To mu dovoluje, aby se nedával spoutat formami běžné skutečnosti a sáhl hloub, pod tento vnější, a tam našel daleko větší a závažnější skutečnost. Nikdo ještě se nepokusil o tak hluboký obraz českého člověka, jako zde Tyl. A s jakým úspěchem!“ Tato slova ministra Nejedlého,

to je pravda o Tylových postavách. A situace, kterými Tyl své lidi zkouší, jsou z nejnáročnějších pro herecké umění. Proč se nám však zřídka daří Tylovy postavy, proč se tak těžko zbavujeme poloshovivavého, poloironického postoje k nim, proč se za ně dovedeme tak málokdy zplna a cele postavit, proč ne a ne se zbavit hodnotícího postoje vůči nim? Tak těžko sháníme cit pro přímost, nezákladnost, nekomplikovanost Tylových postav, tak málo cítíme čistotu a čirost jejich nespokojenosti i lásek, stále vybíháme z kruhu jejich harmonie, utíkáme od jejich sympatické tváře, sympatické, i když chybují a mýlí se, a pro čestnost a přímost jejich vyznání a přiznání jako bychom stále hledali nějaké složitější vysvětlení. Čím je to způsobeno? Naším postojem k životu, k lidu, k umění. Jako bychom se styděli nebo báli vzít se za ruce s prostým českým člověkem a žít s ním radosti i těžkosti současných dní.

Musíme se naučit horoucímu bezprostřednímu postoji k Tylovým postavám, takovému postoji, jaký měla celá řada vynikajících starších herců. Musíme se dobrat kouzla Tylovy řeči, poesie jeho příměrů a přirovnání, musíme si vědět rady s obrazností jeho dialogu. A Tylova řeč bude znít tím současněji, čím pravdivěji k ní budeme my, současní lidé, přistupovat, nikoli tím, čím více ji budeme do současné řeči přepisovat. A slovní jednání Tylových postav musíme naplnit bohatým podtextovým viděním, musíme hledat impulsy, chtění, myšlenky a všechny ostatní kmotry, které stojí při zrodu pravdivého jevištního slova. Musíme se postavit plným jednáním za slova Tylových hrdinů, musíme ukázat pravdivým, přesným a logickým jednáním, z čeho a proč jejich slova vznikají.

I nejmladší, jak jsme viděli, nás mohou poučit. Musíme se jako oni vrhat střemhlav, s elánem, s chutí, s horoucím hereckým srdcem do Tylových postav. Jim se samozřejmě nedostává mnoho z hereckého mistrovství, ale herecké mistrovství samo o sobě, suše, artistně, samoúčelně vystavované na odiv, to teprve není recept na Tylovy postavy.

Musíme prohlubovat své herecké umění. A mladý vítr, který vane našimi divadly a přináší snahu po nalezení daleko správnějších a přesnějších metod naší práce, je, myslím, roz-

hodujícím lékem i pro herecké nemoci Tylových postav. Až se naučíme žít Tylovy postavy, pak o nich přestaneme s jeviště vykládat, přestaneme je pouze zobrazovat, soudit a stát nad nimi. Až se naučíme na jevišti vše dělat a cítit přesně a logicky a nikoli přibližně a všeobecně, podáme si s nimi ruce. Až přestaneme zakládat svou práci — jak říkal Stanislavskij — jen „na svalech jazyka“, pak budeme umět výrazněji uskutečňovat to, proč bral Tyl pero do ruky: ideu jeho her. A do diváků se pak bude daleko přesvědčivěji přelévat z Tylových her víra v tvořivé síly lidu, snaha zlepšit danou skutečnost, více bude okouzlovat krása lidských vztahů, moc věrné lásky mezi lidmi.

Jak hrát postavy kladných hrdinů u Tyla? Hrát je s vědomím toho společenského dosahu, pro který před sto lety vznikaly a který po dalších sto let neztratí. A ztělesňovat je tím hereckým způsobem, kterému položil nerozborné základy K. S. Stanislavskij. Základy, které jsou neodmyslitelné od tvůrčí práce současného herce, zákony pochopitelné a pomáhající nadanému herci každého věku, který miluje umění v sobě, ne sebe v umění.

KAREL PALOÚŠ,

ředitel Realistického divadla, Praha

Chtěl bych se jen velmi krátce zmínit o úzkém a blízkém příbuzenství zásad Tylových a zásad učení Stanislavského. Stanislavskij celé své učení zaměřil k tomu, aby herci na jevišti zobrazovali život — a Tyl vedl k tomuž. J. K. Tyl razil heslo „Divadlo je život a jde zase do života“ — Stanislavskij chápe divadlo jako společenskou tribunu. Myslím, že my divadelníci, chceme-li dobře zobrazit Tylovy postavy, máme se — právě proto, že u nás tradice realistického herectví, kterou jsme měli od Tylových dob velmi bohatou, byla přerušena násilím — obrátit k zásadám učení Stanislavského a s jeho pomocí dospět k pravému tylovskému realismu. Právě Stanislavskij nám pomůže zobrazit pravdivě realisticky tylovské postavy. Proč Stanislavskij? Poněvadž

Stanislavskij, jak bylo již kolikrát řečeno, nevymyslíl svoje učení ze vzduchu, nevyšpekuloval je, nýbrž sebral zkušenosti starých dobrých realistických herců a na nich vybudoval svůj systém. Srovnajme s tím naše herecké tradice, takového Budila, který říkával herečkám: „Představila si, že by se to dělo jí — co by na to udělala?“ — Není to jedna ze zásad učení Stanislavského? Postavit se cele za postavu, její city, myšlenky, přesvědčení, to vše brát za své. A Stanislavskij právě celým svým učáním, svou metodikou práce pomáhá tomu, aby na jevišti v herci vznikal samovolně bohatý cit — neboť bez bohatého citu, bez opravdovosti, tylovské postavy nezhrajeme.

Chtěl bych se zmínit také pouze letmo o t. zv. naivitě tylovských postav a t. zv. naivitě výpravy, která bývá vyžadována pro tylovské hry. Týká se to hlavně výpravy scény. Viděli jsme to jasně na krásném představení žákovském v DISKu („Lesní panna“), kde jim pomohlo, že začali studovat Stanislavského „systémem“. Jejich hra však byla v rozporu s výpravou, která byla t. zv. „naivně“ stylisována. Myslím, že krása české krajiny, viděná očima Tylovými realisticky, i interiéry selských jizeb, viděné realisticky, pomohou Tylovi více než náš výklad t. zv. jeho naivity — a totéž platí i o herectví jeho postav. Naivita, to je prostý, upřímný vztah jeho postav k životu a k věcem, k ději a postavám k sobě navzájem. Jestliže však „hrajeme“ naivní vztah postavy k postavě a naivní vztah k životu a k událostem, pak jen předstíráme a nehrajeme Tyla.